
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
·LIBRARIES·
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
1817

КОСОВО

БИБЛИОТЕКА КОРЕНИ

БИБЛИОТЕКА КОРЕНИ
ДРУГО КОЛО
ПРВА КЊИГА

За издавача: Милован Ђурчић, директор
Уредници: Слободан Стојадиновић
Милорад Даничић

Избор репродукција: Слободан Миловановић
Рецензент: Бранислав Петровић
Обликовање књиге: Раде Марковић
Технички уредник: Цвијетин Пејић

По издању из 1906 издаје:
ТРЗ „ПАНПУБЛИК"
Нови Београд
Милентија Поповића 9

Штампа: ГРАФОПЛАСТ
Београд
Поручника Спасића и Машаре 102

Тираж: 5 000
Београд 1988.

У књизи су репродукције дела: Ђуре Јакшића, Владислава Тителбаха, Адама Стафановића, Ђорђа Крстића, Анастаса Јовановића, Павла Чортановића, Петра Палавичинија.

Насловна страна: детаљ са рељефа Ђоке Јовановића

Kosovo

КОСОВО

СРПСКЕ
НАРОДНЕ ПЕСМЕ О БОЈУ
НА КОСОВУ

ЕПСКИ РАСПОРЕД

СТОЈАНА НОВАКОВИЋА

И ДРУГИХ

ЈЕДАНАЕСТО НА НОВО ПОПУЊЕНО ИЗДАЊЕ

С НОВИМ ПРЕДГОВОРОМ

БЕОГРАД
Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије
1906.

ПРЕГЛЕД

СТРАНА

Наш епски распоред косовских народних песама, штампан први пут по покушају покојног барона А. д' Аврила године 1871 у Београду, а по том латиницом године 1872 у Загребу, имао је особиту срећу у издањима.

Године 1876 штампано је у Београду ћирилицом треће поправљено издање с унесеном песмом о Мајци Југовића. Годину по том изда Л. Хартман ново издање латиницом, без нашега знања, по своме другом издању, без Мајке Југовића, која је позније унесена у треће београдско издање од 1876. То *треће загребачко издање* у ствари је, по општем бројању, четврто. По томе је рачунато и обележено *пето београдско издање* од године 1882 и шесто с илустрацијама В. Тителбаха од године 1883. И тако је до 1906 свега штампано четири издања ћирилицом, а у Загребу свега пет издања латиницом од 1872 до 1901 године. Поводом десетог издања латиницом, за које нас замоли г. Ст. Кугли из Загреба, видесмо да је тамо књижица са три слике (цара Лазара, султана Мурата, Милоша Обилића) штампана последњи пут у шестом (тј. деветом општега броја) издању године 1901.

Ово ново десето издање латиницом би узрок те се вратисмо још један пут на овај мио предмет наше младости. Очевидно је да је епски распоред, српски штампан први пут 1871, нашао одзива у свему народу и изазвао не незнатан рад у књижевности о предмету толико милом народу. Пошто је несумњиво да критика утиче на књижевност, и ми ћемо од ње почети ове наше белешке.

Године 1877, кад је на Балканима опет грмео бој међу крстом и полумесецем, изађе у издањима

Југославенске Академије у Загребу књига „Narodne pjesme o boju na Kosovu godine 1389. Sastavio u cjelinu Armin Pavić. Troškom Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1877.“ Главна мисао, коју је г. А. Павић у тој књизи развијао, била је: да је о косовском боју некада био склопљен народни потпун еп, и да су од тога епа само одломци све песме и предања о косовском боју, побележена од XV века у напредак. Пошто је у белешкама XVII и XVIII века било и нешто записа из Далмације. на сваки начин непотпуно или некритички похватаних или записаних, г. А. Павић се старао да тим записима извојује што виднију место.

На књигу г. А. Павића ми смо одговорили критичком студијом „Српске народне песме о боју на Косову,“ штампаном 1878 у другој књизи „Годишњице Николе Чупића (стр. 97—177).“ Иста је студија у неколико скраћена изашла у слободном немачком преводу г. В. Јагића у Archiv-y für slavische Philologie III, 413—462. Наше је гледиште било сасвим противно г. А. Павићу. Ми смо у поменутој студији тврдили да епа народнога, који је г. А. Павић замишљао, нити је било, нити је бити могло; да је бој на Косову, као знатан догађај, опеван мноштвом посебних народних песама о појединим јунацима или о појединим моментима догађаја; да се те песме везују у један круг само јединством предмета и извесним народно-политичким погледом на тај велики догађај и на његове последице; да се течајем векова тај круг и мењао. Другојачије се схватао и примао тај круг народних песама у почетку XVI, а другојачије у почетку XVIII и другојачије у почетку XIX века.

Десетак година касније, приликом слављења пете стогодишњице косовскога боја, вратио се на исти предмет академик д-р Т. Маретић у расправи *Косовски јунаци и догађаји у народној епици.* Расправа се та читала 15/27 јуна 1889 у свечаној седници Југославенске Академије држаној на успомену косовског Видова Дана. На истој свечаној седници читана је и расправа Д-ра Фр. Рачког *Бој на Косову.*

Узроци и последице, и штампана је пред расправом Маретићевом у истој књизи Rada Jugoslav. Akademije XCVII за 1889 годину. Целу ту књигу Рада Академија је посветила успомени косовскога боја. Усвојивши потпуно наше гледиште о засебним песмама д-р Т. Маретић је и прекинуо овај критички спор, пошто не знамо да ли сад ико мисли да је о косовском боју било целокупног народног епа. Може се, дакле, данас узети као опште примљено мишљење да о косовском боју никада није било што друго осим већег или мањег круга народних засебних песама.

Сви податци о овоме критичком спору и о књижевности овога предмета покупљени су и марљиво и потпуно у књизи г. Ср. Ј. Стојковића „Косовска епопеја. Преглед покушаја за састав народнога епа о боју на Косову. Београд 1901“ и у другој „Косово. Народне песме о боју на Косову. За народ и школу приредио Тих. Остојић. У Новом Саду. Издање Матице Српске, 1901.“ У овој су последњој књизи марљиво покупљене и све остале белешке које се тичу тога предмета.

* * *

Сама идеја о састављању народних песама и предања у једноставан склоп има већ дужу историју. Она је истицала из историчке потребе да се исприча тај догађај, и према укусу лица или времена, народна су предања, свакоме на руци, у толико више служила као извор у колико је мање било на руци правих историјских извора.

Косовски бој сам по себи не заузима у историји српских земаља онолико место колики му је звук. А звук је тај одмах од првога дана постао тако велики и начинио се заметком будућега поетскога стварања ванредним догађајем, што су у том боју погинула оба цара и што је султана Мурата убио српски витез Милош Обилић. Чим је догађај мало уступио у прошлост, њега је обухватила поезија. Већ XV века, а може бити и раније постале су песме у којима се певало чудно дело Милошево. Одмах се

почело певати да је побуда тога дела у томе што је Милош од некога своме господару опаднут. Омиљени научник с двора деспота Стефана, Константин Филозоф, у биографији деспотовој, писаној 1431 — дакле само 42 године после боја косовскога — у положају да добро буде извештен, овако пише о косовском боју. „Уста, на име, кнез Лазар и пође на Турке. „Бој се догоди на месту које се зове Косово, и би „овако. Војни људи су наступали један против дру„гога са својим заставама. А беше неки веома од„личан племић (Милош) којега су завидљивци били „опали господару као да ће неверу учинити. И он. „да би посведочио и верност и јунаштво, избере згодно „време и залети се на самог великог начелника (тур„скога), начинивши се као да је бегунац. Пут му се „отвори, и кад је био близу, залети се и сатера мач „у тога самог охолог и страшног самодршца (сул„тана). Ту и он сам падне од Турака. И у први мах „покажу се јачи они што су били с Лазарем, и по„беда се приви на њихову страну. Али не беше то „време избављења. С тога у том истом боју одоли „на послетку син убијенога цара, јер је Бог тако „попустио, те да се и онај великан (кнез Лазар) и „они што су с њим били увенчају венцем мученич„ким. И шта је било по том? Блажени се оконча се„чењем главе, а његови мили другови примише смрт „истим начином пре њега, молећи му се што су могли „лепше, да они сврше пре њега, те да његову смрт „очима не гледају.“ [1]

Та српска прича, стављена на хартију око 1431 године и аутентична колико год може бити, заметак је и језгро целе косовске епопеје. У њој су и све главне побуде њезине. Знатно је да у њој нема спомена о Вука Бранковића издаји. Ако би се рекло да је то зато што је тада у Србији владао његов син Ђурађ, одговорити би се могло да се косовски бој певао још онда по свима српским земљама, а Вук над свима владао није. Осим тога, тако прича

[1] Издање В. Јагића у Гласнику XLII, 261.

и византијски историк Јован Дука, који је писао после 1463, а тако и Дубровчанин Цријевић (Церва, Туберо 1455—1527) по изворима из народа који су у његово време били на расположењу.[1] Српски писац са самог краја XV века, којега су Турци при узећу Новога Брда (1454) као младића заробили и у јањичаре одвели, прича у главноме овако исто, само додаје да се на Косову с кнезом Лазарем нису борили сви подједнако, него да су неки „гледали кроз прете," те да је „због те невере, зависти и неслоге „неваљалих и неверних људи била изгубљена косов- „ска битка." Али ни М. Константиновић, који је ово стављао на хартију негде око 1499, не помиње Вука Бранковића као издајника, а о њему говори одмах за тим, без икаква знака сумње.[2]

Није могућно данас прокљувити каквим је начином и како уз косовску епопеју прирасла мисао о издаји Вука Бранковића на Косову. Ако је та мисао прионула уз епопеју истом XVI века, у које се време хватају њени спомени у изворима, занимљиво би питање искрсло откуда баш у XVI веку, тако позно, да се истакне баш то име а никоје друго? Излазило би да су свакојако неки узроци још у XV веку уврзли име Бранковића као издајника у ту причу. Ми смо некада помишљали на династичку борбу међу Бранковићима и Лазаревићима на крају XIV и у почетку XV века (до 1413). Ну ни томе нема ни трага ни потврде у писаним изворима.

Довољно да XVI век уноси у косовску епопеју и тај елеменат. Италијански преводник Дуке, за којега се не зна када је радио свој превод, али који не може бити старији од XV века,[3] не преводи о боју косовском Дукиних речи, него излаже косовску причу на талијанском са свим другојачије него Дука

---

[1] Годишњица Николе Чупића II, 137.

[2] Гласник XVIII, 77—79.

[3] Д-р Ф. Рачки, Rad XCVII, 42 помиње да се талијански превод Дуке може ставити на крај XV или у почетак XVI века, и да га је радио какав Дубровчанин или Далматинац.

на грчком. Он већ зна за издајника; назива га Драгосаво Пробисцио (Драгослав Пробић или Пробиш), и говори да се од свога господара кнеза Лазара одметнуо и оружје окренуо против своје браће хришћана.[1]

Од XVI века у напредак развио се косовски еп с тим уметком о издаји. Издаја је, на послетку, коначно прионула уз име Вука Бранковића незнано по каквим узроцима. И пошто је издаји повод био у суревњивости коју овлашно напомиње и најстарија прича Константина Филозофа, XVI је век, као нов додатак, утврдио ту суревњивост међу Вуком Бранковићем и Милошем Обилићем. Последњи прираштај косовском епу биће онај о узроку те суревњивости у размирици двеју кћери Лазаревих, Вуковице и Милошевице. Тако су се до краја XVI века развили сви елементи косовске епопеје, и то лагано, и мало по мало. Пошто причање М. Орбинија, издано на свет 1601 године, закорачује у XVI век с пуним обликом косовске епопеје, и пошто је извесно по горе поменутим писаним споменима да је иста епопеја у XV веку била ужа, другојачија и мање сређена, могли бисмо с доста сигурности тврдити да је главна, најшира и најразгранатија прича о боју косовском, са свима својим епизодама и појединим песмама, дело XVI века. После се, кроз XVII и XVIII век чува, даље препева, и по мало крши и ломи тај поетско-историјски круг косовских народних песама.

Нацрт XVI века о коме говоримо, у главноме је исти нацрт који се види у Троношца. Троношки летопис или историја у своме садашњем саставу неће бити старији од прве половине XVIII века. Као што су у XVI веку Дубровчани и Далматинци, историци и песници, прихватили косовске песме, познате им од околнога народа и од њихових путника трговаца са Балканског Полуострва, тако је почетак XVIII века отворио исту таку струју у североисточних Срба, нешто сеобом српскога народа преко Саве и Дунава, нешто великим ратовима тога времена, који су спомен

[1] Corpus script. byz. Ducas, Bonnae 1824 стр. 354.

старе државе оживљавали, и буђењем књижевности, које се тим истим великим кретањем отпочињало.

Нацрт косовске приче како га је 1601 забележио Мавро Орбини израђује на истој основици, али с више народних оновремених уметака. наш летописац Троношац. Постање тога летописца још једнако је мутно и неразјашњено. Очевидна је извесна веза међу Мавром Орбинијем и Троношцем. У Троношцу се, заиста, на два три места помиње Мавро Орбини, и јасно је да се њиме служио састављач тога летописа. То се могло извршити и средством руског превода Мавра Орбинија, који је штампан у Петрограду још 1722 године. Архимандрит је И. Руварац још 1868 забележио како је „Троношац јако интерполиран, те с тога је за историјско испитивање прека потреба да се старији од Бранковића и славеноруског Мавроорбина препис тога родослова на свет изда.“ [1] Љ. Ковачевић опет означава као извод из Бранковића онај Родослов који је П. С. Срећковић штампао у Гласнику XXI. Он се везује за 1764 год.[2]

Други самосталан нацрт косовске епопеје у причи припада, тако рећи, истоме времену. То су позната народна предања о боју косовском, побележена прве поле XVIII века, која смо објавили у Starinama X, стр. 177 и д.[3] У њима је садржај разних песама о косовском боју изложен причом у прози с многим у причу унесеним народним стиховима. И у једном, у Троношчевом,[4] и у овом другом приповедању косовскога боја видимо опет у главноме онај облик косовске приче који нам се јавио први пут кроз историју Мавра Орбинија. Могућно да је та историја

---

[1] Матица за 1868 год. стр. 481.

[2] Љуб. Ковачевић, Вук Бранковић (Годишњица X) Београд 1888, стр. 75.

[3] К рукописима у Starinama побројаним треба додати још један објављен од г. Јов. Х. Васиљевића у Годишњици XX, стр. 128 и д.

[4] С Троношцем треба везати друго његово издање у Гласнику XXXV од М. С. Милојевића по неком препису из Старе Србије.

дала основни црвен конац тој причи, око којега су после низани садржаји појединих народних песама у облику онога времена када су ови српски састави на хартију стављани. Тако ми с тим потпуно улазимо у XVIII век.

Од гуслара који су од XIV века у својим рапсодијама обделавали косовску причу како су знали, горе поменутим полу-ученим бележењем прихвата и међу Србима православним перо и хартија тај мио предмет народнога смишљања. Покрај причања, које се и даље наставило, од XVIII века преписи почињу да шире и хране састав косовске приче онако како је тада на хартију стављена. Из каквих се састојака и где саставила та полу историјска а полу народна прича не да се прокљувити. Појединости упућују на крајеве под утицајем нове просвете на левој страни Саве и Дунава и на далматинско приморје, где се косовска легенда почела неговати пером још од XV и XVI века.[1]

* * *

У горе наведеном показани су узроци из којих, по нашем мишљењу, почињу у току XVIII века две различите струје у самом народном певању, једна књижевна, а друга струја старинскога усменог предања.

Посведочено је у XIX веку многим примерима да књига и гусле никад нису биле потпуно одвојене. Кад је то случај за старија времена, где је литература већ и језиком била од народа већма одвојена, у толико је пре за веровање у познијим временима у којима народни језик силно продире у књижевност и осваја је. Заједно с језиком гусларске су песме од тога времена утицале на писане приче о косовском боју, али се чинило и обратно. И писане су приче о косовском боју очевидно утицале на гусларске песме.

[1] Какав је облик у ком веку имала косовска прича, како се мењала и ширила све већма у легенду, удаљујући се од историје у току времена све више, лепо се види из расправе Љ. Ковачевића, Вук Бранковић (1372—1398). Из Годишњице X. Београд 1888, стр. 38 и д. Извори су у тој књижици распоређени по вековима из којих су.

Поред ове нове струје коју нам доноси XVIII век, имамо ми још да од краја тога века двојимо старинске праве народне рапсодије о косовском боју и о његовим појединостима од *Лазарице*, покушаја певања косовскога боја и Лазареве трагедије засебном и једноставном народном песмом, под утицајем писаних прича косовских.

Класични сведок за ове ствари Вук Ст. Караџић сачувао је за ову песму о Лазаревој погибији на Косову име Лазарица. Он под том речју у Речнику (издање 1818) бележи да именом Лазарица „слепци зову *ону велику песму од кнеза Лазара и од „Косовског боја*. Лазарица се почиње: Цар Мурате у „Косово паде | Како паде, ситну књигу пише, | Те „је шаље ка Крушевцу граду. А све су остале ко„совске песме комади од Лазарице." Штета што Вук о овоме предмету није писао и после 1818 године. Јер у предговору о песмама из 1833 нема више помена о Лазарици, нити се, по том, где налази та Лазарица у новим и коначним издањима народних песама. Она пак иста Лазарица којој је горе почетак назначен, смештена је у другој књизи издања од 1845 не као почетак или одломак Лазарице него под значајним натписом „Комади од различитих косов„ских песама," и она је у тим комадима само први комад. У извештају о казивачима песама, који је Вук написао 1833, бележи се да је те комаде од различних косовских песама он слушао од својега оца у Карловцима 1815 године. Ту Вук за оца напомиње „како је као побожан и збиљски човек врло мало „марио за песме, него само колико их је, готово не„хотице, упамтио од свога оца Јоксима и брата Томе, „који су не само мноштво песама знали и радо их „певали и казивали, *него су и сами песме спевавали.*" Тим људима, нараштају XVIII века, припадају песме о којима се Вук 1818 изјаснио да су одломци *Лазарице*, а 1845, у последњем издању народних песама у Бечу (те године је штампана друга књига) Вук Лазарицу више и не помиње, већ на место ње „ко„маде различитих косовских песама." С тога мислимо

да нећемо омашити ако речемо: да мисао о Лазарици припада првој фази Вукових још незрелих студија о народним песмама, и да је она позније отпала. Није нимало немогућно да је та Лазарица првога Вукова времена прост препев горе поменуте књижевне Лазарице у прози из прве половине XVIII века. У посмртним хартијама Вуковим нашла се у неупотребљеној грађи народних песама и једна песма о косовском боју коју је Вук добио још 1825 године, у којој је преко 2000 стихова, али коју Вук није удостојио части да је унесе у своја класична издања.[1] Г. Љуб. Стојановић ме извести да је у тој песми стиховима испевана мало пре поменута прича о боју на Косову и да ју је Вуку послао Панић из Шида. Из тог се види како Вук позније ни ону причу, ни песме из ње изведене није сматрао за народне умотворине. Суду томе, данас нарочито, поговора нема.

Не маримо да се губимо у нагађањима и у претпоставкама, али бисмо рекли да је из свега горе наведенога очевидно како је испрва и Вук мислио да има *Лазарица*, једноставна народна епска песма о боју на Косову, али да се позније и он зауставио на мишљењу да о косовском боју има у народу само *различитих песама*. Могућно је да је Вук на послетку, зрелије и дубље судећи о Лазарици XVIII века, дошао о њој до онаког мишљења какво ми данас имамо о песми Илије Дивјановића о косовском боју, која је свету саопштена у другој књизи зборника Б. Петрановића (Београд, 1867. године).

* * *

Међу тим дошло је с освитком XIX века епско распоређивање и склапање косовских песама и опет пером, чим се књижевност у народу пробудила.

Књижица једна остала је у том погледу неопажена, ма да је штампана пре него што се почело

[1] В. Ст. Караџића Српске Народне Пјесме. VI. Државно издање. Београд 1899, стр. X.

издавање народних песама. Она се после много пута прештампавала.

То је књижица земунског књиговесца и књижара Гаврила Ковачевића, спевана и штампана 1805 године[1].

Ма да је књига штампана словима словенским, у њој је језик прилично чист, размер нешто народни са сликовима, с гомилом уплетених правих народних стихова, нешто пак краћи од народнога, по начину Ј. Рајићева „Бој змаја с орлови“.

У песми тој Г. Ковачевић се, очевидно, држи и горе поменуте рукописне приче о косовском боју, и Рајићеве историје, и народних песама. Из свега тога и он је, без сумње понесен струјом оновременог буђења народа српског, склапао једноставну песму колико је могао и умео. Песма му се дели на два одсека. У првом пева повод и намеру, а у другом војну спрему, уређење боја и бој сам. У првом одсеку под натписом *Повод* пева се како је кнез Лазар управу у Србији уредио, како су Турци напредовали и Бугарску подчинили. Ту је први Лазарев одбрамбени рат, шиљање војводе Димитрија на Пирот (Zarkiva — из Шехеркеј, по чему се види да је извор Ј. Рајић.) За тим се описује сукоб Вука Бранковића с бегом Витовићем и сукоб на Плочнику. У другом одељку тога првога одсека под натписом *Намера* опева се сабор код кнеза Лазара. Ту су беседе: кнеза Лазара, таста му Југа Богдановића, Вука Бранковића и Милоша Обилића. Последња је најсилнија и најсимпатичнија, веома ратоборна. Милош пobраја војводе који су кнезу Лазару под руком и тражи расплет. Сви остали присутни сложном беседом при-

---

[1] Потпун јој је натпис: **Стіхи ѡ поведеніи и намѣреніи сербскагѡ великагѡ кнѧза Лазарѧ противъ турскагѡ ѡполченіѧ съ разными его велможей разговоры: и ѡ изображеніи страшнагѡ и грознагѡ онагѡ междꙋ Сербами и Тꙋрками на полю Косовꙋ сраженіѧ. слꙋчившагѡ сѧ во 1389-мъ лѣтꙋ Іꙋніа 15-го дне, сложени, и оу части раздѣлени Гавріиломъ Ковачевичъ, книговѧзцемъ земꙋнскимъ 1805-го лѣта, кодъ коего и продаютсѧ. Въ Бꙋдинѣ градѣ 1805.** Мала 8-на стр. 112.

стају уз Милошево мишљење, и кнез Лазар у име пристанка и одликовања придева Милошу Обилићу челенку за калпак. Иза овога одељка, на завршетку првога одсека, Г. Ковачевић *приповеда прозом* Лазарево јахање с Вуком и Милошем и познати сукоб међу Милошевицом и Вуковицом.

За тим почиње други одсек о војној спреми, уредби и боју.

У том одсеку се побрајају војводе и издају наредбе за бојну приправу. Ту *кнегиња Милица* помиње глас о издаји Милошевој. Ту улази позната народна песма (с променама) о Миличином тражењу да јој кнез остави брата од заклетве. Ту је стављена друга народна песма о шиљању Милана Топлице у турску војску да је уходи. Ту је, опет по народној песми, савет Милоша Обилића Милану Топлици да кнеза и веће његово не поплаши правим казивањем о сили турској него да исто ублажи. И докле Милош Обилић тако показује старање о кнезу и о војсци српској, Вук Бранковић ту исту прилику употребљује да Милоша опадне код кнеза, представљајући како се он тобоже са Миланом Топлицом понаособ договара о издаји.

По том долази распоред војске за бој, и за тим, опет по народној песми, кнежева слава и здравица. Ту је познато изобличење Милоша Обилића, одлазак његов и његова два побратима, Милана и Ивана, у турску војску. С особитом се пажњом пева како је Милош распорио султана Мурата и како се после борио с Турцима, па како га Турци никако нису могли ухватити, докле им се, савладан умором, сам није предао. На свршетку је погубљење кнеза Лазара, Милоша Обилића и свих осталих, а књижица се свршава плачем кнегиње Милице.

У овом покушају Г. Ковачевића ми видимо почетак обрађивања и купљења косовске епопеје које се после обилато наставило у XIX веку. Ослањајући се у неколико на косовску причу из прве половине XVIII века, на Рајићеву историју и на живе народне

песме, Г. Ковачевић је дао покушај епске песме, приличан за његово време.

У том је десетак двадесет година касније Вуково купљење живих народних песама отворило прави пут и к познању њихова аутентичног текста и к потоњем склапању косовске епопеје из аутентичних народних стихија. Жива упамћена а незаписана грађа кретала је овај посао у почетку XVIII века; иста та грађа записана и пребрана пером ненадмашнога знаоца, изашла је пред очи критичких и песничких посматралаца XIX века. К томе је позније придошло и објављивање песама народних, записаних у приморју у току XVII и у почетку XVIII века. Преводи српских народних песама на стране језике дали су повода и странцима да свој таленат окушају на овом епском задатку. Не једноме се круг косовских песама учинио као недовршен еп. Многи су осетили жељу да нађу или попуне оно мало што томе епу недостаје, па да га доврше. На послетку су на томе огледали оштрину свога посматрања и критици, па су песници кушали срећу за њима.

У књизи г. Ср. Ј. Стојковића „Косовска епопеја. Преглед покушаја за састав народног епа о боју на Косову. Београд 1901“, прегледани су сви ови покушаји XIX века, домаћи и страни. Они се почињу још 1847 Лазарицом Јоксима Новића. Они би се сви могли поделити на прелевања, где су се песници кретали с одрешеним рукама, и на епско распоређивање народних песама. Ту су разни писци покушавали да доврше или у бољи ред ставе дело народно, тражећи пута и начина којим да од косовских рапсодија саставе епску целину.

* * *

Најстарији овакав покушај, не по преводима него по оригиналима Вукова издања од 1833, припада великоме пољском песнику А. Мицкјевићу.

Године 1840 и 1841 Мицкјевић је у Collège de France у Паризу држао знамениту серију лекција

о Словенима, која је по том предана јавности и штампом француски и немачки[1]. Како је тога времена Мицкјевић био занесен за религиозним мистицизмом, нарочито му је годио религиозни, судбински основ косовских песама. Прва Мицкјевићева лекција, у којој се у прози преводи цела песма о женидби кнеза Лазара, држана је у Паризу 7/19 фебруара 1841; друга, у којој се говори о епопеји косовској држана је 14/26 фебруара 1841. Ту Мицкјевић говори о косовским песмама као о рапсодијама, разлажући да правог епа не само није било у Срба него да га није ни могло бити. Али одмах у почетку лекције Мицкјевић истиче мисао да се српске рапсодије могу склопити у ред (mettre en ordre.) Ако би се то хтело, говори А. Мицкјевић, ваљало би почети легендом о зидању Раванице, и излаже је целу. После тога Мицкјевић меће песму о доласку Муратову на Косово и о Муратовом писму кнезу Лазару о дељењу земље. За тим је кнез Лазарев позив на Косово и клетва онима који не би дошли. Мицкјевић по том напомиње да би пред овим позивом требало ставити песму о писму Богородице кнезу Лазару, којим се преда њ става задатак да изабере хоће ли царству небеском или земаљском. Мицкјевића, као религиозног мистика, ова песма доводи у усхићење. „Мисао хришћанска, „почињући нову серију спевова, нигде није исказана „ни тако јасно ни тако отворено као у овој песми“ — говори Мицкјевић. После Мицкјевић ставља на ред вечеру уочи крсног имена кнеза Лазара, где се истиче суревњивост и супарништво Вука Бранковића и Милоша Обилића. Одмах за тим Мицкјевић преводи сусрет и разговор Милоша Обилића с Миланом Топлицом и Иваном Косанчићем, у коме се први пут истиче мисао да се султан Мурат закоље под ча-

[1] Les Slaves. Cours professé au Collège de France par A. Mickiewicz 1840—1841 et publié d'après les notes sténographiques. Paris 1849 I—V tomes. Лекције о косовским песмама смештене су у првом тому.

дором. Мицкјевић после тога ставља на ред одломке косовских песама о самом боју на Косову. Иза тога се као уметак наводи песма о молби кнегиње Милице да јој кнез Лазар остави брата од заклетве, да се код ње нађе. Иза ње се ређају гласови о боју на Косову и два врана гаврана и долазак момака, који кнегињи казују и славне и црне гласе са Косова. Косовски круг Мицкјевић завршује песмом о Косовци девојци. По овоме је Мицкјевићеву огледу или плану наш песник Медо Пуцић Дубровчанин покушао да италијанским стиховима изложи косовску епопеју у целини. Али његова дела не могосмо добити да га прегледамо[1].

Види се да је велики пољски песник имао срећну руку. За њим је дошао, неких двадесет година касније, Француз барон А. д' Аврил, те је 1868 у књижици La bataille de Kossovo. Rhapsodie serbe, tirée des chants populaires et traduite en français. Paris 1868 к распореду Мицкјевићеву као допуну додао још три песме, па је све израдио у стиховима. Његов је посао обратио нашу пажњу чим је изашао. Опазивши здраву мисао у њему, ми смо га подвргли озбиљном прегледу, оригинале смо склопили по указаном реду, исправљали смо и допуњали даље, те је тако постало српско издање најпре у једанаест а по том у дванаест песама.

Пошто су штампане косовске песме од скупљача познијих од Вука (Петрановићеве 1867 и д.), у којима су народне умотворине неколико десетина година позније од оних које је купио Вук, и по том народне песме из приморских записа XVII и XVIII века (Миклошићево издање 1870, Богишићево 1878), јавио се г. А. Павић са својим критичким делом о коме смо напред говорили. Ма да тај покушај као критика није нашао одобрења, у практичном склапању косовске епопеје он је оставио много већега трага. Посао г. А. Павића успео је да склапање

[1] Orsato Pucić Mickiewicz dei canti popolari illirici. Zara 1860. Ср. J. Стојковић, Косовска епопеја стр. 86.

косовске епопеје скрене с оног пута који су му обележили А. Мицкјевић, барон А. д' Аврил, М. Пуцић и писац ових врста. Узрок тога успеха г. А. Павића налази се у његовој већој потпуности и опширности. С обзиром на то и ми смо се на крају студије о „Српским народним песмама о боју на Косову“, говорећи о књижевно-уметничком покушају склапања свеколике косовске грађе у целину, изјаснили да је покушај г. А. Павића бољи од нашега, нагласивши ипак да је наш *„покушај састављен од „стихија хомогених по стилу и изведену*, те је одмах „за уживање, а у г. Павића би ваљало да се још „добар песник потруди, те да оне хетерогене сти„хије, старије и новије, пажљиво преради у једну „складну целину, која би доиста обогатила нашу „литературу“. То се донекле и покушавало што препевањем (Гр. Мартић). што склапањем и прилагођивањем народних песама (Ср. Ј. Стојковић и Тих. Остојић). Остављамо другима да те покушаје цене. Ми смо, међу тим, нашли за добро да се још једанпут обратимо своме старом раду и да га још једанпут, оним истим начином, допунимо. Разлоге зато показаћемо у чланку што за овим долази.

*
* *

Мало пре истакосмо за наш покушај епскога распоређивања да се одликује *једнородношћу* својих састојака *по стилу и по извођењу*.

Горе смо покушали да обележимо како се косовска легенда или епска прича током XV и XVI века мало по мало саставила у онај облик у којем је видимо с почетком XVII века и у којем је ушла већ и у XVIII век. Епска прича народних косовских рапсодија XIX века нема већ поменуте старије потпуности. Ни то није тако случајно како изгледа на први поглед. Ми мислимо да су и певачи XIX века имали неки разлог што више нису певали појединости о свађи кћери и зетова Лазаревих, као што се то чинило ранијих векова. То су ствари и логике и укуса. Ми мислимо да није довољно оправдано

стављати данас у косовску епопеју што друго осим онога што се у њој затекло у живом народном предању с освитком XIX века. Имамо ли ми права да XIX веку натурамо облик косовске епопеје који је био у обичају раније, кад самих ранијих песама о томе (ако их је било) немамо, или кад од њих имамо одломке, којима критичност, начин записке, везу са живим певањем у народу не знамо? Из тог разлога држимо да је најумесније остати при облику епске косовске приче, коју су перу и штампи предали гуслари у почетку XIX века. То би била *једнородност по времену,* која се по нашем мишљењу, не може с основом мешати ни бркати уметцима непоуздане вредности из ранијих времена. Свако време има свој облик косовске приче. И свакоме времену треба тај облик, као његово властито обележје, и оставити.

Осим једнородности по времену има још и *једнородност по стилу*. Ми, на прилику, не мећемо напоредо песме истога нашег времена без обзира на њихове скупљаче и на вештину коју су у бележењу показали. Ми с песмама које је Вук одабрао и наштампао никакве друге напоредо не стављамо. И то не само зато што је Вуково одабирање одвојено од свачијег другог, него и зато што Вук скоро све косовске песме има са самог почетка XIX века, пре него што је савремена књижевност икакав утицај могла на њих извршити. Најмање бисмо мешање с Вуковим народним песмама допуштали песмама из збирке Б. Петрановића, једно што скупљач није имао ни појма о каквом год критичном одабирању, а друго што су то песме купљене у другој половини XIX века и што су, очевидно, све начете утицајем књижевности. Ваља имати на уму да се народно усмено смишљање увек налази под утицајем књижевности и да су за њ у онолико драгоценије епохе у колико је у њима тај утицај мањи. С тога, по нашем мишљењу, крај XVIII и почетак XIX века имају нарочиту цену, пошто се у томе моменту могло ухватити најчистије и најистинитије народно предање.

Исто тако не мислимо да се с Вуковим фино и пажљиво одабраним текстовима могу напоредо стављати песме из старијих приморских записа.

О њиховом бележењу и о животу у народним устима има пуно питања и знакова сумње. На њих смо и ми у нашој студији о косовским песмама (Годишњица III, стр. 152 и д.) обраћали пажњу. Још је оштрији суд г. В. Јагића. Он у своме чланку „О јужнословенским народним песмама пређашњих векова[1]" овако говори о збиркама из приморских записа. „У опште је основа ових збирака такова да „се с разлогом може посумњати о читавој врсти ко„мада, да ли се могу сматрати као праве народне „песме. Доиста су то производи таквих људи, који „са свим добро знадоше погодити тон правих на„родних песама, будући и сами из народа, ма да су „били школски образовани. Па опет се зато разли„кују од правих народних песама по уобичајеном „схватању тога појма, особито тиме што су одмах „чим су постале и записане биле (од самих састав„љача), а свакако не беху предмет усменога предања. „Тако ће, на име, у збирци из Пераста бити још по „нешто само спевано народним начином, али у оста„лом биће са свим одређенога личнога порекла, и „тешко да је икада било као права народна песма „распрострањено у устима народним".

После овога суда, ко би могао, не само по стилу него и по садржини, помешати с Вуковим текстовима текстове из старијих приморских записа?

Ако се, дакле, хоће једнородност по тону, по стилу, по веку; ако се хоће да се под облик и под схватање XIX века не потурају схватања прошлих векова (а за то има не један разлог), јасно је да је у склапању косовске епопеје најприкладније остати при самим Вуковим текстовима, једино, може бити, с по гдекојим веома пажљивим додатком из старијих поузданијих публикација.

[1] Archiv für slav. Philologie, IV 192 и д. Die süd-slavische Volksepik vor Jahrhunderten.

Тога ради ми мислимо да има своје јако оправдање покушај да се косовска епопеја склапа само из једнородних и једновремених и по стилу и по схватању текстова. У таквој су грађи целину тражили А. Мицкјевић, и барон д' Аврил. Тим обележеним трагом и ми смо се за њима упутили. Нама се чини да таква епопеја представља епопеју косовску по предањима краја XVIII и почетка XIX века и да та њезина складност по тону и по времену има више вредности него привидна потпуност, уметна и неприродна, склопљена из масе разнородних стихија.

Тога ради смо се зауставили на одлуци да има разлога и даље издавати епски распоред косовских песама, заснован још 1841 Мицкјевићем, продужен бароном д' Аврилом и пренесен на српско земљиште и даље допуњаван писцем ових врста. А кад је тако, мислили смо, из разлога горе наведених, да вреди покушати и нове допуне ради потпунијега усавршења. Томе управо служи ово издање, које даље креће посао, пресечен још 1883.

* * *

Још две три речи о најновијим допунама.

При пређашњим издањима овога епског распореда косовских песама, много нас је мучило што су онако кратки Вукови одломци о самом сукобу косовском. Тиме нам је само средиште епопеје изгледало крње и сасушено. Употреба коју је г. Ср. Ј. Стојковић учинио с песмом о закаснелом витезу (Мусићу Стевану или Васојевић-Стеви) дала нам је мисао да том песмом попунимо краткоћу епопеје о косовском сукобу и да га попунимо и песмом о закаснелом витезу који припада међу омиљене појединости косовске епопеје.[1] Одлучивши се на то, ми смо у песми о Мусићу Стевану Вукове збирке ставили име

[1] Троношац бележи како је тај витез херцеговачки војвода Радич Санковић, од крви старе династије Белога Уроша, и како је сам себе мачем пробô кад је, дошавши до Вучитрна, чуо шта је било с Лазарем. Гласник V, 91.

Васојевић - Стеве, и тако смо тој песми додали један део из песме о Васојевић - Стеви, коју је Јов. Стејић издао,[1] на име онај у ком се косовски сукоб доста опширно описује. У томе одломку из Стејићева издања неколике смо стихове заокруглили, заменивши их лепшим обртима опет из народних песама. Замену презимена Мусићева учинили смо с тога што је Мусић из саме близине Косова, те је његово име теже сложити с догађајем о закаснелом витезу. Тако је у нашој песми о Васојевић - Стеви цела красна Вукова песма о Мусићу Стевану, попуњена и заокругљена описом боја косовског из варијанта који је 1832 издао Јов. Стејић. Осим премештања незгодно постављених, изостављања неподесних стихова и заокругљења гдекојих, као што је већ напоменуто никакве друге промене није учињено. Песма, дакле, остаје народна с пребраним и пречишћеним појединостима, начином потпуно народним, а по захтевима критичне потребе којој је намењен цео овај посао.

Исто тако смо се користили трудом г. Тих. Остојића, те смо у почетку епопеје из класичне песме о Страхинићу Бану узели писмо мајке Страхинићеве, те њиме попунили празнину о самом доласку Турака на Косово. Тим је начином наша епопеја од дванаест песама прећашњих издања порасла у овоме издању на четрнаест.

И пошто је помињање херцега Степана веома анахронично, следовали смо и у томе напоменама г. Тих. Остојића, те смо помињање херцега у самом опису косовскога сукоба заменили именом Страхинића бана, који је и иначе везан с косовском епопејом. Тако је и та незгодна анахроничност прећашњих издања у овом издању исправљена. Исто тако су и гдекоје исправке прећашњих издања прегледане и замењене бољима; увек обртима или стиховима других народних песама. Тим је једнородности по стилу послужено колико се само могло.

---

[1] Саборъ истине и науке. Београдъ 1832, стр. 179.

С тим су казане све нове исправке овога издања, које нам изгледа много потпуније и округлије од пређашњих.

У њему је чисто народна, критички само преуређена епопеја косовска, једнака по стилу, по замисли, по времену. У њој се класичним записима Вука Стеф. Караџића, јединственим у овоме раду, казује ево и савременицима XX века у каквом је облику косовску епопеју унео народ својим памћењем и својим живим певањем у XIX век.

7 маја 1906 год.
у Београду.

Стојан Новаковић.

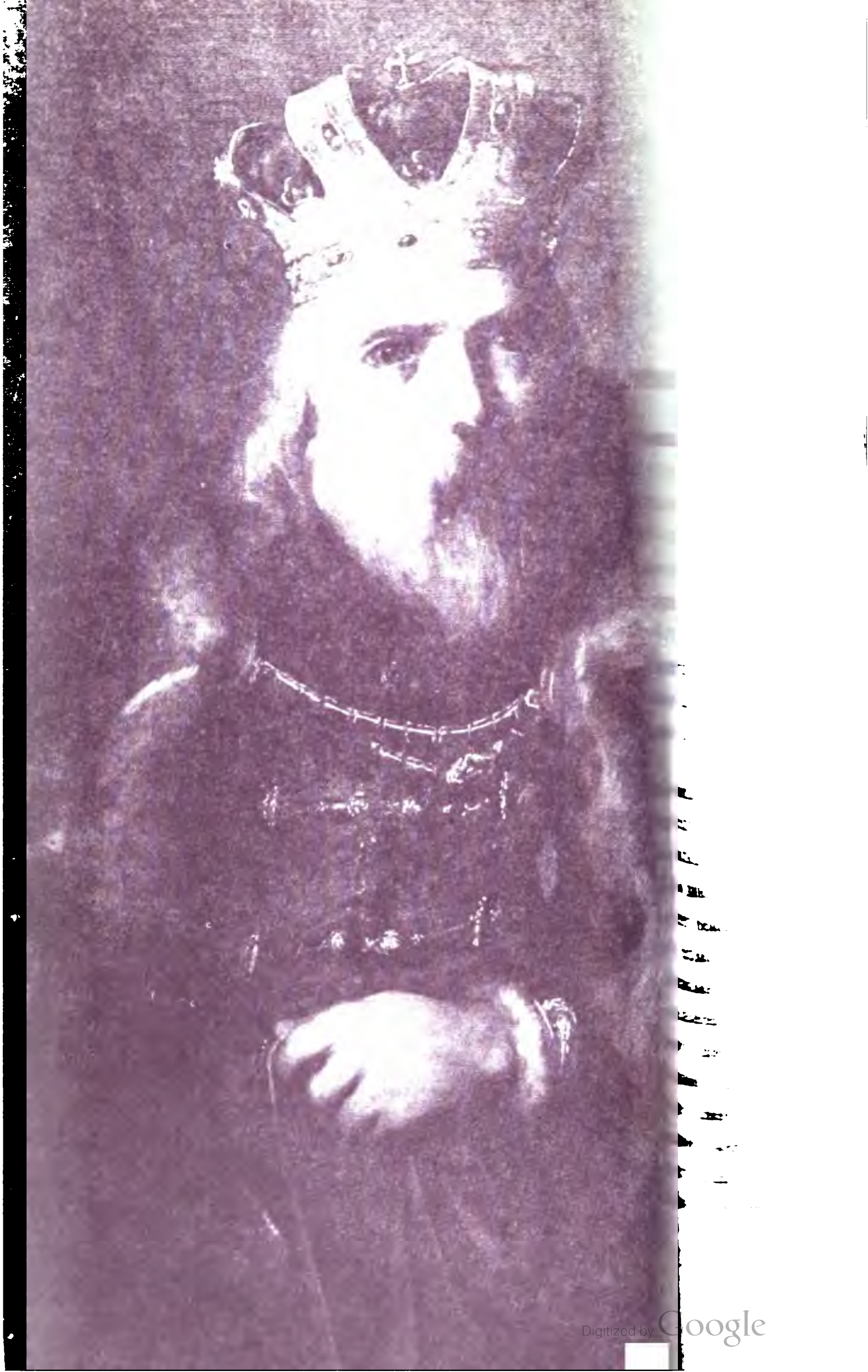

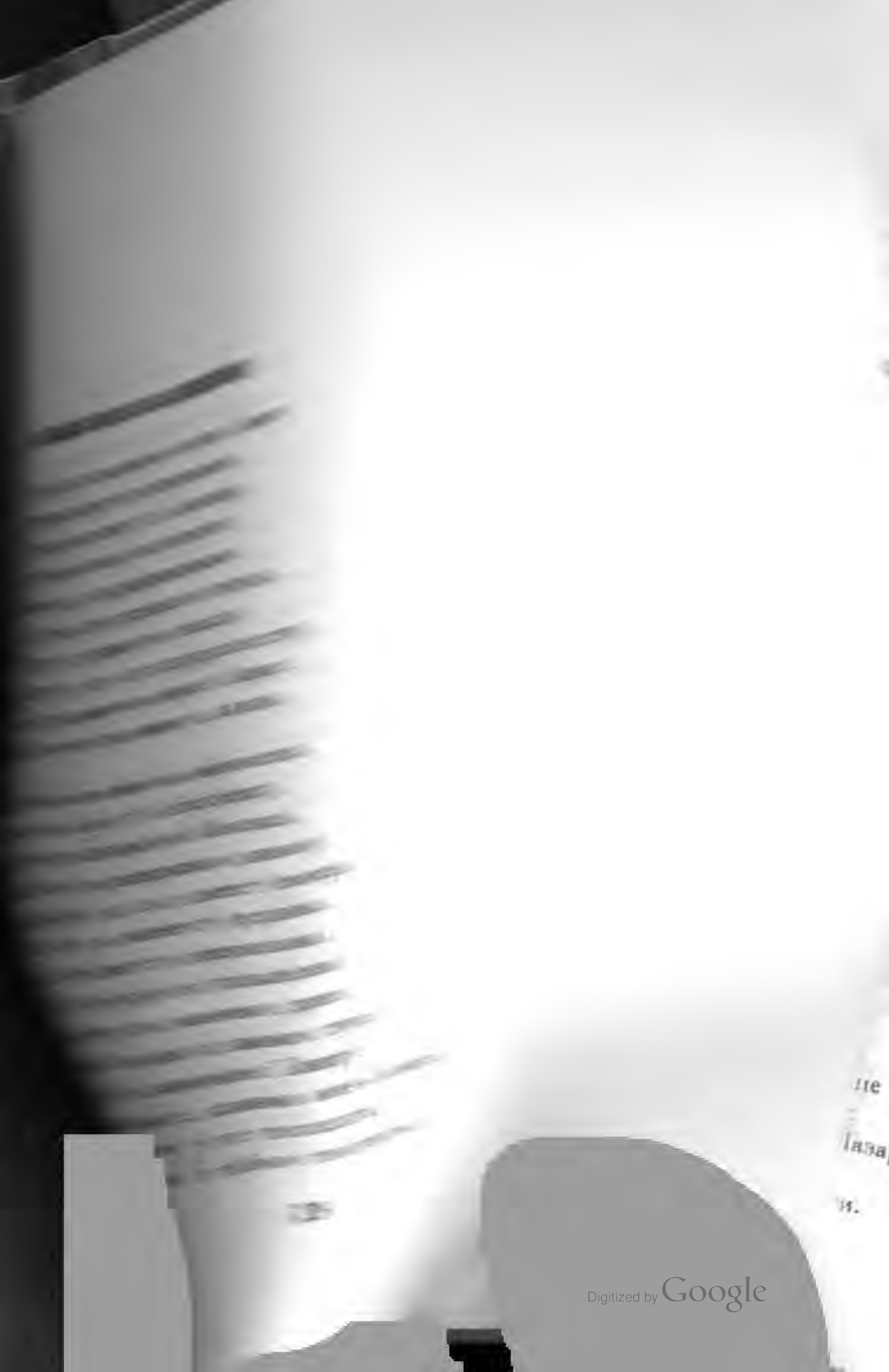
I

Кнез Лазар зида задужбину

Службу служи славни кнез Лазаре
У Крушевцу шанцу шареноме,
Службу служи светог Амосија;
Сву господу зове на светога
Са књигама и са здравицама.
Скупи му се сва српска господа,
Па је редом у соври посади
По госпоству и по старјешинству,
Уврх совре славни кнез Лазаре.
Ту сједоше пити вино хладно.

Таман бише вина највишега,
И о сваком добру бесјеђаху,
Ал' пошета госпођа Милица,
Лако шета по царском дивану,
— На њојзи је до девет ћемера,
Испод грла до девет ђердана,
А на глави девет перишана,
Поврх тога круна позлаћена
А у њојзи три камена драга,
Сјаје ноћом, како дањом сунце —
Па бесједи славноме Лазару:
„Господине, славни кнез-Лазаре!
„Зазор мене у те погледати,
„А камо ли с тобом говорити.

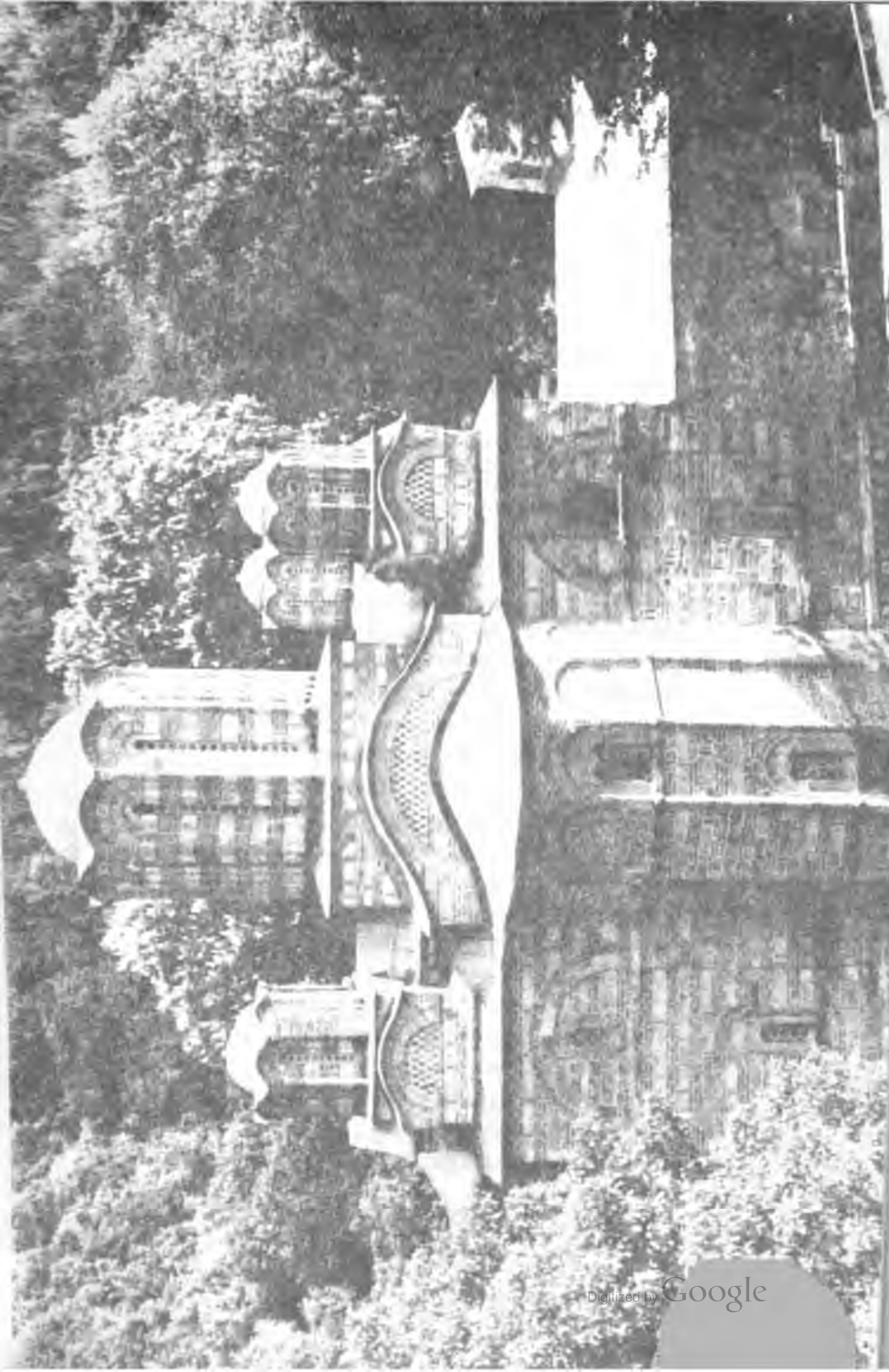

«Бит' не може, говорити хоћу.
«Што бијаху Немањићи стари,
«Цароваше, па и преминуше,
«Не трпаше на гомиле благо
«Но градише с њиме задужбине,
«Саградише многе манастире,
«Саградише високе Дечане,
«Баш Дечане више Ђаковице;
«Паћаршију више Пећи равне;
«У Дреници бијела Девича;
«И Петрову Цркву под Пазаром;
«Мало више Ђурђеве Ступове,
«Сопоћане наврх Рашке хладне,
«И Тројицу у Херцеговини,
«Цркву Јању у Староме Влаху,
«И Павлицу испод Јадовника,
«Студеницу испод Брвеника;
«Цркву Жичу више Карановца;
«У Призрену цркву Свету Петку;
«Грачаницу у Косову равном —
«Све то јесу њине задужбине;
«Ти остаде у столу њиноме
«И потрпа на гомиле благо,
«А не гради нигђе задужбине;
«Ето нама неће пристат' благо
«Ни за здравље, ни за нашу душу,
«А ни нама, ни коме нашему.»

Тад говори славни кнез Лазаре:
«Чујете ли, сва српска господо,
«Шта говори госпођа Милица,
«Јер не градим нигђе задужбине?
«Хоћу градит' цркву Раваницу

«Узми, кнеже, књиге цароставне,
«Те ти гледај што нам књиге кажу:
«Настало је пошљедње вријеме,
«Хоће Турци царство преузети,
«Хоће Турци брзо царовати;
«Обориће наше задужбине,
«Обориће наше манастире,
«Обориће цркву Раваницу,
«Ископаће темељ од олова,
«Слијеваће у топе ђулове,
«Те ће наше разбијат' градове;
«И цркви ће растурити платна,
«Слијеваће на хате рахтове;
«Хоће цркви покров растурити,
«Кадунама ковати ђердане;
«Са цркве ће бисер разнизати,
«Кадунама поднизат' ђердане;
«Повадиће то драго камење
«Ударат' га сабљам' у балчаке
«И кадама у златно прстење.
«Већ ме чу ли, славни кнез-Лазаре,
«Да копамо мермера камена,
«Да градимо цркву од камена.
«И Турци ће царство преузети,
«И наше ће задужбине служит'
«Од вијека до суда божјега:
«Од камена ником ни камена.»

Кад то зачу славни кнез Лазаре,
Тад' Милошу био говорио:
«Хвала тебе, војвода Милошу,
«Хвала тебе, на твојој бесједи,
«Истина је како што говориш.»

II

Турци на Косову

Нетко бјеше Страхинићу бане,
Бјеше бане у маленој Бањској,
У маленој Бањској крај Косова,
Да такога не има сокола.
Једно јутро бане подранио,
Зове слуге и к себи призивље:
«Слуге моје, хитро похитајте,
«Седлајте ми од мегдана ђога,
«Окитите што љепше можете,
«Опашите што тврђе можете,
«Јер ја, ђецо, мислим путовати;
«Хоћу Бањску оставити града,
«Мислим ђога коња уморити,
«И у гости, ђецо, одлазити,
«У тазбину, у била Крушевца,
«К милу тасту старцу Југ-Богдану,
«Ка шурева девет Југовића,
«Тазбина ме та жељкује моја.»

Господина слуге послушаше,
Те сокола ђога оседлаше,
Опреми се Страхинићу бане,
Удри на се дибу и кадифу,
Поноситу чоху сајалију,

Што од воде чоха црвенија,
А од сунца чоха руменија;
Окити се један српски соко,
Па посједе ђога од мегдана,
Одмах пође, у тазбину дође,
У тазбину, у била Крушевца,
Ђе од скора царство постануло.
А виђе га старац Југ-Богдане,
И виђе га девет милих шура,
Соколова девет Југовића,
Мила зета једва дочекаше,
У наручје зета загрлише,
Вјерне слуге коња прихватише.
Зета воде на френђију кулу,
Код готове софре засједоше,
Те господску ријеч бесјеђаху.
Навалише слуге и слушкиње,
Неко двори, неко вино служи.
Што бијаше хришћанске господе,
Посједаше те пијаху вино.
Позадуго бане гостовао,
Позадуго бане зачамао,
Поноси се бане у тазбини.
Но да видиш јада изненада.

Једно јутро кад огрија сунце,
Мезил стиже и бијела књига,
Баш од Бањске, од малена града,
Од његове остарјеле мајке.
Бану књига на кољено паде,
Кад загледа и проучи књигу,
Ал' му књига доста грдно каже,
Књига каже ђе га куне мајка:

«Ђе си, сине Страхинићу бане,
«Зло ти било у Крушевцу вино!
«Зло ти вино, несрећна тазбина!
«Виђи књигу нечувених јада!
«Из убаха једна паде сила,
«Турски, сине, од Једрена царе,
»А цар паде у поље Косово,
«А цар паде, доведе везире,
«А везире, несрећне већиле.
«Што је земље те облада царе,
«Сву је турску силу подигао,
«У Косово поље искупио,
«Притискао све поље Косово,
«Ухватио воде обадвије:
«Покрај Лаба и воде Ситнице
«Све Косово сила притиснула.
«Кажу, сине, и причају људи:
«Од Мрамора до Сува Јавора
«Од Јавора, сине, до Сазлије,
«Од Сазлије на ћемер ћуприје,
«Од ћуприје, сине, до Звечана,
«Од Звечана, кажу, до Чечана,
«Од Чечана врху до планине —
«Турска сила притисла Косово.
«Под број, сине, на тефтере кажу
«Но у цара сто хиљада војске
«Некакога царева спахије,
«Што имају по земљи тимаре
«И што једу хљеба царевога,
»И што јашу коње од мегдана,
«Што не носе по много оружја,
«До по једну о појасу сабљу.
«У Турчина, у турскога цара,

«Кажу, сине, другу војску силну,
«Огњевите јањичаре Турке,
«Што Једрене држе кућу билу,
«Јањичара, кажу, сто хиљада.
«Кажу, сине, и говоре људи
«У Турчина трећу војску силну,
«Некакога Туку и Манџуку,
«А што хуче, а што грдно туче.
«У Турчина војске свакојаке,
«У Турчина једну кажу силу,
«Самовољна Турчин-Влах-Алију,
«Те не слуша цара честитога,
«За везире никад и не мисли,
«За цареву сву осталу војску
«А колико мраве по земљици;
«Таку силу у Турчина кажу!
«Он, беза зла, сине, проћи не шће,
«Не шће с царем, сине, на Косово,
«Окренуо друмом лијевијем,
Те на нашу Бањску ударио,
«Те ти Бањску, сине, ојадио,
«И живијем огњем попалио,
«И најдоњи камен растурио,
«Вјерне твоје слуге разагнао,
«Стару мајку твоју ојадио,
«Са коњем јој кости изломио,
«Вјерну твоју љубу заробио,
«Одвео је у поље Косово,
«Љуби твоју љубу под чадором,
«А ја сине, кукам на гаришту,
«А ти вино пијеш у Крушевцу.
«Зло ти вино напокоње било!»

III

Султан Мурат цару Лазару

Цар Мурате у Косово паде,
Како паде, ситну књигу пише,
Те је шаље ка Крушевцу граду,
На кољено српском кнез-Лазару:
«Ој Лазаре, од Србије главо,
«Нит' је било, нити може бити:
«Једна земља а два господара,
«Једна раја, два харача даје;
«Царовати оба не можемо —
«Већ ми пошљи кључе и хараче,
«Златне кључе од свију градова,
«И хараче од седам година;
«Ако ли ми то послати нећеш,
«А ти хајде у поље Косово,
«Да сабљама земљу дијелимо.»

Кад Лазару ситна књига дође,
Књигу гледа, грозне сузе рони,
Гласе шаље на све четир' стране,
Колико је Српске Царевине,
И сазивље војску и јунаке,
Приклиње их до неба се чује:
«Ко је Србин и српскога рода,
«И од српске крви и кољена,

«А не дош'о на бој на Косово,
«Не имао од срца порода,
«Ни мушкога ни ђевојачкога,
«Од руке му ништа не родило,
«Рујно вино, ни шеница бела,
«Рђом кап'о, док му је кољена!»

IV

Царица Милица и брат од заклетве

Цар Лазаре сједе за вечеру,
Покрај њега царица Милица.
Вели њему царица Милица:
«Цар-Лазаре, српска круно златна,
«Ти полазиш сјутра у Косово,
«С' собом водиш слуге и војводе,
«А код двора никог не остављаш,
«Царе Лазо, од мушкијех глава,
«Да ти може књигу однијети
«У Косово и натраг вратити;
«Одводиш ми девет миле браће,
«Девет браће, девет Југовића:
«Остави ми брата бар једнога,
«Једног брата сестри од заклетве.»

Њој говори српски кнез Лазаре:
«Госпо моја, царице Милице,
«Кога би ти брата највољела
«Да т' оставим у бијелу двору?»

— «Остави ми Бошка Југовића.»

Тада рече српски кнез Лазаре:
«Госпо моја, царице Милице,
«Када сјутра бијел дан осване,
«Дан осване и огране сунце,
«И врата се̑ отворе на граду,

«Ти ишетај граду на капију,
«Туд ће поћи војска на алаје,
«Све коњици под бојним копљима.
«Пред њима је Бошко Југовићу,
«И он носи крсташа барјака;
«Кажи њему од мене благослов,
«Нек да барјак коме њему драго,
«Па нек с тобом код двора остане.»

Кад у јутру јутро освануло
И градска се отворише врата,
Тад ишета царица Милица,
Она стаде граду код капије.
Ал' ето ти војске на алаје;
Све коњици под бојним копљима,
Пред њима је Бошко Југовићу
На алату, вас у чистом злату,
Крсташ га је барјак поклопио,
Побратиме, до коња алата:
На барјаку од злата јабука,
Из јабуке од злата крстови,
Од крстова златне ките висе,
Те куцају Бошка по плећима.
Примаче се царица Милица,
Па ухвати за узду алата,
Руке склопи брату око врата,
Пак му поче тихо говорити:
«О мој брате, Бошко Југовићу,
«Цар је тебе мене поклонио,
«И тебе је благослов казао,
«Да даш барјак, коме тебе драго,
«Да останеш са мном у Крушевцу,
«Да имадем брата од заклетве.»

Ал' говори Бошко Југовићу:
«Иди, сестро, на бијелу кулу;
«А ја ти се не бих повратио,
«Ни из руке крсташ барјак дао,
«Да ми царе поклони Крушевац,
«Да ми рече дружина остала:
«Гле страшивца Бошка Југовића,
«Он не смједе поћи у Косово
«За крст часни крвцу проливати
«И за своју вјеру умријети.»
Пак проћера коња на капију.

Ал' ето ти старог Југ-Богдана,
И за њиме седам Југовића;
Све је седам уставњала редом,
Ал' ни један ни гледати неће.

Мало време за тим постајало,
Ал' ето ти Југовић-Војина,
И он води цареве једеке,
Покривене са сувијем златом.
Она под њим ухвати кулаша,
И склопи му руке око врата,
Па и њему стаде говорити:
«О мој брате, Југовић-Војине,
«Цар је тебе мене поклонио,
«И тебе је благослов казао,
«Да даш једек' коме тебе драго,
«Да останеш са мном у Крушевцу,
«Да имадем брата од заклетве.»

Вели њојзи Југовић Војине:
«Иди, сестро, на бијелу кулу:

«Не бих ти се, јунак, повратио,
«Ни цареве једеке пустио,
«Да бих знао да бих погинуо;
«Идем, сејо, у Косово равно,
«За крст часни крвцу пројевати
«И за вјеру с браћом умријети.»
Пак проћера коња на капију.

Кад то виђе царица Милица,
Она паде на камен студени,
Она паде, пак се обнезнани.

Ал'. ето ти славнога Лазара.
Када виђе госпођу Милицу,
Удрише му сузе низ образе.
Он с' обзире с десна на лијево,
Те дозивље слугу Голубана:
«Голубане, моја вјерна слуго,
«Ти одјаши од коња лабуда,
«Узми госпу на бијеле руке,
«Пак је носи на танану кулу;
«Од мене ти Богом просто било,
«Немој ићи на бој на Косово,
«Већ остани у бијелу двору.»

Кад то зачу слуга Голубане,
Проли сузе низ бијело лице,
Па одсједе од коња лабуда,
Узе госпу на бијеле руке,
Однесе је на танану кулу;
Ал' свом срцу одољет' не може,
Да не иде на бој на Косово,
Већ се врати до коња лабуда,
Посједе га, оде у Косово.

V

Цар Лазар се приволева небеском царству

Полетио соко тица сива
Од светиње, од Јерусалима,
И он носи тицу ластавицу.
То не био соко тица сива,
Већ је био светитељ Илија;
Он не носи тице ластавице,
Веће књигу од Богородице.
Однесе је цару на Косово,
Спушта књигу цару на колено,
Сама књига цару беседила:
«Царе Лазо, честито колено,
«Коме ћеш се приволети царству?
«Или волиш царству небескоме,
«Или волиш царству земаљскоме?
«Ако волиш царству земаљскоме,
«Седлај коње, притежи колане,
«Витезови, сабље припасујте,
«Па у Турке јуриш учините,
«Сва ће турска изгинути војска;
«Ако л' волиш царству небескоме,
«А ти сакрој на Косову цркву,
«Не води јој темељ од мермера,
«Већ од чисте свиле и скерлета,
«Па причести и нареди војску —
«Сва ће твоја изгинути војска,
«Ти ћеш, кнеже, с њоме погинути.»

А кад царе саслушао речи,
Мисли царе мисли свакојаке:
«Мили Боже, што ћу и како ћу?
«Коме ћу се приволети царству,
«Да или ћу царству небескоме?
«Да или ћу царству земаљскоме?
«Ако ћу се приволети царству,
«Приволети царству земаљскоме,
«Земаљско је за малено царство,
«А небеско увек и до века.»

Цар воледе царству небескоме,
А него ли царству земаљскоме,
Па сакроји на Косову цркву,
Не води јој темељ од мермера,
Већ од чисте свиле и скерлета,
Па дозива српског патријара
И дванаест великих владика,
Да причесте и нареде војску,
Да је спреман дочекати Турке.

VI

Милош, Милан и Иван и Косовка девојка

Цар Лазаре причешћива војску
Код прекрасне Самодреже цркве,
Три недеље триест калуђера;
Сва се српска причестила војска,
Најпослије три војводе бојне:
Једно јесте Милошу војвода,
А друго је Косанчић Иване,
А треће је Топлица Милане.
Гледала их Косовка девојка.

Кад се шета војвода Милошу,
Красан јунак на овоме свету,
Сабља му се по калдрми вуче,
Свилен калпак, оковано перје,
На јунаку коласта аздија,
Око врата свилена марама,
Обазре се витез око себе,
И угледа Косовку девојку,
С' себе скиде коласту аздију,
С' себе скиде, па је њојзи даде:
«На, девојко, коласту аздију,
«По чему ћеш мене споменути,
«По аздији, по имену моме;
«Ето т' идем погинути, душо,

«У табору честитога кнеза.
«Моли Бога, драга душо моја,
«Да ти с' здраво из табора вратим,
«А и тебе добра срећа нађе.
«Узећу те за Милана мога,
«За Милана, Богом побратима,
«Кој' је мене Богом побратио,
«Вишњим Богом и Светим Јованом;
«Ја ћу теби кум венчани бити.»

За њим иде Косанчић Иване,
Красан јунак на овоме свету,
Сабља му се по калдрми вуче,
Свилен калпак, оковано перје,
На јунаку коласта аздија,
Око врата свилена марама,
На руци му бурма позлаћена,
Обазре се, погледа девојку,
С руке скиде бурму позлаћену,
С руке скиде, па је њојзи даде:
«На, девојко, бурму позлаћену,
«По чему ћеш мене споменути,
«А по бурми, по имену моме;
«Ево т' идем погинути, душо,
«У табору честитога кнеза.
«Моли Бога, моја душо драга,
«Да ти с' здраво из табора вратим,
«А и тебе добра срећа нађе,
«Узећу те за Милана мога,
«За Милана Богом побратима,
«Кој' је мене Богом побратио,
«Вишњим Богом и светим Јованом;
«Ја ћу теби ручни девер бити.»

За њим иде Топлица Милане,
Красан јунак на овоме свету,
Сабља му се по калдрми вуче,
Свилен калпак, оковано перје,
На јунаку коласта аздија,
Око врата свилена марама,
На руци му копрена од злата,
Обазре се, погледа девојку,
С руке скиде копрену од злата,
С руке скиде, па је њојзи даде:
„На, девојко, копрену од злата,
„По чему ћеш мене спменути,
„По копрени, по имену моме;
„Ето т' идем погинути, душо,
„У табору честитога кнеза.
„Моли Бога, моја душо драга,
„Да ти с' здраво из табора вратим,
„Тебе, душо, добра срећа наће,
„Узећу те за верну љубовцу."

Одјездише три војводе бојне,
Сетна оста Косовка девојка,
Не зна млада чему да се нада,
Сузе рони, а Богу се моли,
Тужна иде своме белом двору.

VII

Милош Обилић, турска војска и чадор султана Мурата

„Побратиме, Косанчић Иване,
„Јеси л' турску уходио војску?
„Је ли много војске у Турака?
„Можемо ли с Турци бојак бити?
„Можемо ли Турке придобити?"

Одговара Косанчић Иване:
„О мој брате, Милош Обилићу,
„Ја сам турску војску уходио,
„Јесте силна војска у Турака;
„Сви ми да се у со прометнемо,
„Не би Турком ручка осолили.
„Ево пуно петнаест данака,
„Ја све ходах по турској хордији,
„И не нађох краја ни хесапа:
„Од Мрамора до Суха Јавора,
„Од Јавора, побро, до Сазлије,
„До Сазлије на ћемер ћуприје,
„Од ћуприје до града Звечана,
„Од Звечана, побро, до Чечана,
„Од Чечана врху до планине,
„Све је турска војска притиснула:
„Коњ до коња, јунак до јунака,

«Бојна копља као чарна гора,
«Све барјаци као и облаци,
«А чадори као и сњегови;
«Да из неба плаха киша падне,
«Нигђе не би на земљицу пала,
«Већ на добре коње и јунаке.
«Мурат пао на Мазгит на поље,
«Ухватио и Лаб и Ситницу.»

Још га пита Милош Обилићу:
«Ја Иване, мио побратиме,
«Ђе је чадор силног цар-Мурата?
«Би л' се могло цару продријети,
«Заклати га сред турске хордије
«Па му стати ногом под гроце?«

Ал' говори Косанчић Иване:
«Да луд ти си, мио побратиме,
«Ђе је чадор силног цар-Мурата,
«Усред турског силна таобора,
«Да ти имаш крила соколова,
«Пак да паднеш из неба ведрога,
«Перје меса не би изнијело.«

Тада Милош заклиње Ивана:
«О Иване, да мој мили брате,
«Нерођени као и рођени,
«Немој тако кнезу казивати,
«Јер ће нам се кнеже забринути,
«И сва ће се војска поплашити,
«Већ овако нашем кнезу кажи:
«— Има доста војске у Турака,
«Ал' с' можемо с њима ударити,

«И ласно их придобит' можемо;
„Јера није војска од мејдана,
«Већ све старе хоџе и хаџије,
«Занатлије и младе ћарџије,
«Који боја ни виђели нису,
«Истом пошли да се хљебом хране!
«А и што је војске у Турака,
„Војска им се јесте побољела
«Од болести тешке срдобоље,
«А добри се коњи побољели
«Од болести коњске сакагије!»

VIII

Милош Обилић обеђен издајом

Славу слави српски кнез Лазаре,
У табору на пољу Косову,
Сву господу за софру сједао,
Сву господу и господичиће:
С десне стране старог Југ-Богдана,
И до њега девет Југовића,
А с лијеве Вука Бранковића,
И осталу сву господу редом;
У заставу војводу Милоша,
И до њега дв'је српске војводе:
Једно ми је Косанчић Иване,
А друго је Топлица Милане.

Цар узима златан пехар вина,
Па говори свој господи српској:
„Коме ћ' ову чашу наздравити?
„Ако ћу је напит' по старјештву,
„Напићу је старом Југ-Богдану;
„Ако ћу је напит' по господству,
„Напићу је Вуку Бранковићу;
„Ако ћу је напит' по милости,
„Напићу је мојим девет шура,
„Девет шура девет Југовића;
„Ако ћу је напит' по љепоти,
„Напићу је Косанчић-Ивану;

„Ако ћу је напит' по висини,
„Напиђу је Топлици Милану;
„Ако ћу је напит' по јунаштву,
„Напиђу је војводи Милошу.

„Та ником је другом напит' не ћу,
„Већ у здравље Милош-Обилића:
„Здрав Милошу, вјеро и невјеро,
„Прва вјеро, потоња невјеро,
„Сјутра ћеш ме издат' на Косову,
„И одбјећи турском цар-Мурату;
„Здрав ми буди, и здравицу попиј,
„Вино попиј, а на част ти пехар!"

Скочи Милош на ноге лагане,
Пак се клања до земљице црне:
„Хвала тебе, славни кнез-Лазаре,
„Хвала тебе на твојој здравици,
„На здравици и на дару твоме:
„Ал' нехвала на такој бесједи;
„Јер, тако ме вјера не убила!
„Ја невјера никад био нисам,
„Нит' сам био, нити ћу кад бити,
„Него сјутра мислим у Косову
„За хришћанску вјеру погинути;
„Невјера ти сједи уз кољено,
„Испод скута пије хладно вино!

„А, проклети Ђуче Бранковићу!
„Сјутра јесте лијеп Видов данак,
„Виђећемо у пољу Косову,
„Ко је вјера, ко ли је невјера.
„А, тако ми Бога великога

„Ја ћу отић' сјутра у Косово,
„И заклаћу турског цар-Мурата,
„И стаћу му ногом под гроце;
„Ако ли ми Бог и срећа даде,
„Те се здраво у Крушевац вратим,
„Ухватићу Вука Бранковића,
„Везаћу га уз то бојно копље,
„Као жена кућељ' уз преслицу,
„Носићу га у поље Косово."

Па он скочи на ноге лагане,
За Милошем оба побратима,
Дом'коше се врата на чадору.
Отидоше у поље Косово.

IX

Косовски бој

Кад у јутру данак освануо,
Чудна граја у пољу Косову,
Обадве се нарећују војске,
С обе стране залећу витези;
На Косово ударише Турци.

Маче војску Богдан Југе стари,
С девет сина, девет Југовића,
Како девет сивих соколова,
У сваког је девет хиљад' војске,
А у Југа дванаест хиљада,
Па се бише и секоше с Турци:
Седам паша бише и убише,
Кад осмога бити започеше,
Ал' погибе Богдан Југе стари,
И изгибе девет Југовића,
Како девет сивих соколова,
И њихова сва изгибе војска.

Макош' војску три Мрњавчевића,
Бан Угљеша и војвода Гојко
И са њима Вукашине краље,
У свакога триест хиљад' војске,
Па се бише и секоше с Турци:
Осам паша бише и убише,
Деветога бити започеше,
Погибоше два Мрњавчевића,
Бан Угљеша и војвода Гојко,

Вукашин је грдних рана доп'о,
Њега Турци с коњма прегазише;
И њихова сва изгибе војска.

Маче војску Страхинићу бане,
У бана је многа силна војска,
Многа војска шездесет хиљада,
Те се бише и секоше с Турци:
Девет паша бише и убише,
Десетога бити започеше,
Ал' погибе Страхинићу бане,
И његова сва изгибе војска.

Маче војску српски кнез Лазаре,
У Лазе је силни Србаљ био,
Седамдесет и седам хиљада,
Па разгоне по Косову Турке,
Не даду се ни гледати Турком,
Да камо ли бојак бити с Турци;
Тад би Лаза надвладао Турке.

Но где срећа, ту је и несрећа,
Бог убио Вука Бранковића,
Он издаде таста на Косову
И одведе дванаест хиљада,
Браћо моја, љутог оклопника.
Проклет био и ко га родио,
Проклето му племе и колено!

Тада Лазу надвладаше Турци,
И погибе српски кнез Лазаре,
И његова сва изгибе војска,
Седамдесет и седам хиљада!
Све је свето и честито било,
И миломе Богу приступачно.

X

Васојевић Стево

Вино пије Васојевић Стево
У некаку граду Васојици,
У свом красном двору господскоме,
Вино служи Ваистина слуга.
Кад се хладна поднапише вина,
Ал' беседи Васојевић Стево:
„Ваистино, моје чедо драго,
„Ја ћу лећи санак боравити,
„Ти вечерај, па се напиј вина,
„Па пошетај пред господског двора,
„Па погледај чистом ведром небу,
„Је ли јасан месец на заходу,
„Је л' даница на истоку звезда,
„Је ли нама путовати време
„На Косово, лепо поље равно,
„На рочиште честитоме кнезу.
„Јер знадеш ли, моје чедо драго,
„Кад смо оно на заклетви били,
„Како нас је заклињао кнеже,
„Заклињао, проклињао љуто:
„Ко је Србин и српскога рода,
„И од српске крви и колена,
„А не дош'о на бој на Косово,
„Не имао од срца порода,

„Ни мушкога, ни девојачкога!
„Од руке му ништа не родило,
„Рујно вино, ни шеница бела!
„Рђом кап'о док му је колена!“

Леже Стева у меке душеке,
Повечера Ваистина слуга,
Повечера и напи се вина,
Па ишета пред господског двора,
И погледа чистом ведром небу:
Јесте јасан месец на заходу,
Јест даница на истоку звезда,
Јесте њима путовати време
На Косово, лепо поље равно,
На рочиште честитоме кнезу.
Па се шеће коњма у ахаре,
Па изведе два коња витеза,
Оседла их и оправи лепо,
Једног себи, другог господару,
Па се шеће у господске дворе
И изнесе крстат свилен барјак,
На коме је дванаест крстова,
Свих дванаест од чистога злата,
И икона светога Јована,
Крсно име Васојевић-Стеве.
Прислони га уз господског двора,
Па се шеће горе на чардаке,
Да пробуди господара свога.

Кад је био чардаку на врати,
Сусрете га Стеванова љуба:
„Богом брате, Ваистино слуго,
„Вишњим Богом и светим Јованом,

„До сад си ми верна слуга био,
„Од јако си Богом побратиме,
„Немој будит' господара мога,
„Јер сам, јадна, зао санак видла,
„Где полети јато голубова,
„И пред њима два сокола сива,
„Испред нашег двора господскога,
„Одлетеше на Косово равно,
„И падоше међ' Муратов табор,
„Где падоше, већ се не дигоше;
„То је, браћо, ваше знаменије,
„Бојати се да не изгинете.“

Ал' беседи Ваистина слуга:
„Драга сестро, Стеванова љубо,
„Нећу, сестро, невере чинити
„Господару и моме твоме.
„Јер тиниси на заклетви била,
„Како нас је заклињао кнеже,
„Заклињао, проклињао љуто:
„Ко је Србин и српскога рода,
„И од српске крви и колена,
„А не дош'о на бој на Косово,
„Од руке му ништа не родило,
„Рујно вино, ни шеница бела,
„Не имао пољског берићета,
„Ни у дому од срца порода,
„Рђом кап'о док му је колена!
„Па ја не смем невере чинити
„Господару и моме и твоме.“
Већ ушета у чардаке горње,
Па пробуди господара свога:
„Устаните, драги господару,
„Јесте нама путовати време!“

Уста Стева на ноге јуначке,
И умива своје лице бело,
И облачи господско одело,
Па припаса сабљу оковану.
Па узима кондир вина рујна,
Те напија красну славу Божју,
Срећна пута и крста часнога,
У свом двору за столом својијем,
— Војводи је то и пре и после.
Па ишета пред господске дворе,
Уседоше два коња витеза,
Развивише крстате барјаке,
Ударише бубњи и свирале,
Дигоше се Богом путовати.

Бела их је зора забелила
На Косову, красном пољу равном,
Сусрете их Косовка девојка,
У руку јој два кондира златна,
Оба златна, ал' обадва празна,
Под пазухом клобук свиле беле,
За клобуком бела кита перја,
У дну перје сребром заливено,
А по среди златом преплетено,
И по врху бисером кићено.
Ал' беседи Васојевић Стево:
„Божја помоћ, моја секо драга,
„Где си, душо, на ограшју била?
„Откуда ти клобук свиле беле?
„Дај ми, секо, клобук свиле беле,
„Да га познам, кога је војводе,
„А тако ми срећна пута мога,
„Невере ти учинити нећу!“

Ал' беседи Косовка девојка:
„Здраво да си, кнежева војводо,
„Нисам нигде на ограшју била,
„Рано ме је пробудила мајка,
„Ми ранимо, те воду грабимо.
„Кад ја дођох на воду Ситницу,
„Ал' Ситница мутна и поводна,
„Носи, брате, коње и јунаке,
„Турске капе и бијеле чалме,
„Красне српске бијеле клобуке,
„Овај клобук близу краја беше,
„Ја загазих у воду Ситницу,
„И ухватих клобук свиле беле,
„Брата имам од мене млађега,
„Носим клобук брату рођеноме,
„Ја сам млада, мило ми је перје!
Клобук даде кнежевој војводи.
Чим га виде Васојевић Стево,
Чим га виде, тим га и познаде,
Просу сузе низ господско лице,
Клобук даде Косовци девојци,
Па се маши у џепове руком,
Те јој даде три дуката жута:
„Нај ти, секо, Косовка девојко,
„А ја идем у бој на Косово,
„У пресвето име Исусово.
„Ако Бог да те се натраг вратим,
„Лепшим ћу те даривати даром;
„Ако л', секо, ја погибох амо,
„Помени ме по пешкешу моме.“

Удариште коње мамузама
Па пођоше мало у напредак,

Сусретоше брзог коњаника,
На ђогату коњу од мегдана,
Сабљу носи у лијевој руци,
Копље бојно под десним коленом,
Десна му је одсечена рука,
Сав му ђого у крв огрезнуо.
Њему Стево Божју помоћ назва:
„Божја помоћ брзи коњаниче,
„Ја Бога ти незнан добар јунак,
„Откуд ли си, од кога ли града,
„Како ли се зовеш презименом?“

Њему јунак под истину каже:
„Ја сам, брате, рођен од Будимља,
„На име сам Орловићу Павле,
„Носио сам крсташа барјака,
„Око њега изгубио руку.
„Оста барјак с руком у Косову!“

Па га пита Васојевић Стево:
„Ја Бога ти, Орловићу Павле,
„Кад си, брате, био на разбоју,
„Је ли нама у животу Лазо?
„Је ли Лазо у бој ударао?
„Јесу ли нам на скупу војводе?
„Јесу л' здраво и мирно војводе?“

Беседи му Орловићу Павле:
„Јесте трипут у бој ударао.
„Кад се роди на истоку сунце,
„Онда ј' Лазо најпре ударио;
„С десне стране Лазо наређује,
„Наређује старца Југ-Богдана

„Њему даје девет Југовића,
„И још, брате, Бановић-Страхињу,
„С њима шаље неколико војске;
„А с лијеве старца Стојадина,
„Из Ариља од Мале Мораве,
„Са њим шаље дијете Лауша
„На лабуду коњу бијеломе,
„И с њим прати неколико војске;
„А остали бани и кнезови,
„И војводе које су под власти,
„Сви одоше за њим по средини.
„Он удари по средини војске
„На Мурата цара проклетога,
„Силу ради и разгони војску,
„Све тражећи царева чадора,
„Ал' чадора наћи не могаше.
„Милош јесте прије ударио,
„У љутини са два побратима,
„Јере га је царе прекорио,
„Прекорио, невером назвао,
„Царев чадор Милош оборио,
„Под чадором цара распорио,
„Силу турску много умалио.
„Ту се много бише и тераше,
„Многе турске силе потискоше
„Потискоше и уполовише,
„Ни ко гине, ни ко ране доби,
„Срећно било и боље би било,
„Ал' издаде Вуче Бранковићу,
„Од Голеша, од пусте планине,
„Сви са њиме царски оклопници
„И још многа убојита војска.
„Када царе на чадор удари,

„Да наклопи с леђа Турком Вуче,
„Вук издаде, ударити не хте!
„Љуто куне славни кнез-Лазаре,
„Љуто куне Вука Бранковића,
„И некаква Васојевић-Стеву,
„Од Сјенице, од села Дубнице,
„Од некаква града Васојице:
— „Еј давори, Васојевић-Стево,
„За руком ти жито не родило,
„У пољу ти стадо не блејало,
„У двору ти чедо не плакало,
„Кад издаде у Косову Лаза!“

Кад то зачу Васојевић-Стево,
Удари се по колену руком,
Чисти скерлет на колену пуче,
Златна копча на десном рукаву,
„Тешко мени и до Бога мога,
„На мени је останула клетва
„Од мојега честитога кнеза!“

Ударише коње мамузама,
Па Ситницу воду пребродише,
Ударише у цареви табор.
Кад дође Васојевић Стево,
Три је паше био и убио,
Кад започе бити четвртога,
Ту погибе Васојевић Стево,
И са њиме Ваистина слуга
И војске им дванаест хиљада.

XI

Гласи о боју на Косову

Пошетала царица Милица
Испод града бијела Крушевца,
С њоме шећу двије миле кћери:
Вукосава и лијепа Мара.
К њима језди Владета војвода
На дорату на коњу доброме;
Владета је коња ознојио
И у б'јелу пену обукао.

Пита њега царица Милица:
„Ој Бога ти, кнежева војводо,
„Што си тако коња ознојио?
„Не идеш ли са поља Косова?
„Не виђе ли честитога кнеза,
„Господара и мога твога?“

Ал' бесједи Владета војвода:
„Ој Бога ми, царице Милице,
„Та ја идем са поља Косова,
„Ал' не виђех честитога кнеза,
„Већ ја виђех кнежева зеленка,
„Ћерају га по Косову Турци,
„А кнез мислим да је погинуо.“

Кад то зачу царица Милица,
Проли сузе низ бијело лице,
Пак још пита Владету војводу:
„Још ми кажи, кнежева војводо,
„Кад си био на Косову равну,
„Не виђе ли девет Југовића
„И десетог старог Југ-Богдана.“

Ал' бесједи Владета војвода:
„Та ја прођох кроз Косово равно,
„И ја виђех девет Југовића,
„И десетог старог Југ-Богдана;
„Они бјеху у пола Косова,
„Крваве им руке до рамена
„И зелени мачи до балчака:
„Али су им малаксале руке,
„Сијекући по Косову Турке.“

Још му рече царица Милица:
„Стан' почекај, кнежева војводо,
„Не виђе ли још два зета моја:
„Бранковића, Милош-Обилића?

Ал' бесједи Владета војвода:
„Та ја прођох кроз Косово равно,
„И ја виђех Милош-Обилића,
„Он стајаше у пољу Косову,
„На бојно се копље наслонио,
„Бојно му се копље преломило,
„Око њега Турци навалише,
„До сад мислим да је погинуо;
„Ал' не виђех Вука Бранковића,
„Не виђех га, не видло га сунце!
„Он издаде честитога кнеза,
„Господара и мога твога.“

Истом они тако бесјеђаху,
Ал' ето ти слуге Милутина,
Носи десну у лијевој руку,
На њему је рана седамнаест,
Вас му коњиц у крв огрезнуо,
Вели њему госпођа Милица:
„Што је, болан, слуго Милутине?
„Зар издаде цара на Косову?"

Ал' говори слуга Милутине:
„Скин' ме, госпо, са коња витеза,
„Умиј мене студеном водицом,
„И залиј ме црвенијем вином;
„Тешке су ме ране освојиле."

Скиде њега госпођа Милица,
И уми га студеном водицом,
И зали га црвенијем вином.

Кад се слуга мало повратио,
Пита њега госпођа Милица:
„Што би, слуго, у пољу Косову?
„Ђе погибе славни кнеже Лазо?
„Ђе погибе стари Југ-Богдане?
„Ђе погибе девет Југовића?
„Ђе погибе Милош војевода?
„Ђе погибе Бановић Страхиња?
„Шта учини Вуче Бранковићу?"

Тада слуга поче казивати:
„Сви осташе, госпо, у Косову.
„Ђе погибе славни кнез Лазаре,
„Ту су многа копља изломљена,
„Изломљена и турска и српска,

„Али више српска него турска,
„Бранећ', госпо, свога господара,
„Господара, славног кнез-Лазара.
„А Југ ти је, госпо, погинуо
„У почетку, у боју првоме.
„Погибе ти осам Југовића,
„Ђе брат брата издати не шћеде,
„Докле гође један теција́ше.
„Још остаде Бошко Југовићу,
„Крсташ му се по Косову вија,
„Још разгони Турке на буљуке,
„Као соко тице голубове,
„До сад мислим да је погинуо.
„Ђе огрезну крвца до кољена,
„Ту погибе Бановић Страхиња.
„Милош ти је, госпо, погинуо
„Код Ситнице, код воде студене,
„Ђено многи Турци изгинули;
„Милош згуби турског цар-Мурата
„И Турака дванаест хиљада,
„Бог да прости, ко га је родио!
„Он остави спомен роду српском,
„Да се прича и приповиједа
„Док је људи и док је Косова.
„А не питај за проклетог Вука,
„Гробница му кости изметала!
„Он је српску славу угасио,
„Он издаде цара на Косову!"

XII

Косовка девојка

Уранила Косовка девојка,
Уранила рано у недељу,
У недељу прије јарка сунца;
Засукала бијеле рукаве,
Засукала до белих лаката;
На плећима носи хлеба бела;
У рукама два кондира златна,
У једноме хлађане водице,
У другоме руменога вина;
Она иде на Косово равно,
Па се шеће по разбоју млада,
По разбоју честитога кнеза,
Те преврће по крви јунаке.
Ког јунака у животу нађе,
Умива га хлађаном водицом,
Причешћује вином црвенијем,
И залаже хлебом бијелијем.

Намера је намерила била
На јунака Орловића Павла,
На кнежева млада барјактара,
И њега је нашла у животу,
Десна му је рука осечена
И лијева нога до колена,
Вита су му ребра изломљена,
Виде му се џигерице беле;

Измиче га из те многе крвце,
Умива га хлађаном водицом,
Причешћује вином црвенијем,
И залаже хлебом бијелијем.

Кад јунаку срде заиграло,
Проговара Орловићу Павле:
„Сестро драга, Косовко девојко,
„Кака ти је голема невоља,
„Те преврћеш по крви јунаке?
„Кога тражиш по разбоју млада?
„Или брата, или братучеда?
„Ил' по греху стара родитеља?"

Проговара Косовка девојка:
„Драги брате, делијо незнана,
„Ја од рода никога не тражим:
„Нити брата нити братучеда,
„Ни по греху стара родитеља.

„Мош ли знати, делијо незнана,
„Кад кнез Лаза причешћива војску,
„Код прекрасне Самодреже цркве,
„Три недеље тридест калуђера,
„Сва се српска причестила војска,
„Најпослије три војводе бојне,
„Једно јесте Милошу војвода,
„А друго је Косанчић Иване,
„А треће је Топлица Милане,
„Три витеза бољи од бољега,
„Онакијех на свијету нема,
„Сабље им се по калдрми вуку,
„На главама свилени калпаци,

„По калпацих оковано перје,
„На јунацих коласте аздаје,
„Око врата свилене мараме,
„На рукама бурме позлаћене.
„Када прође Милош Обилићу,
„Поклони ми коласту аздију;
„Када прође Косанчић Иване,
„Поклони ми бурму позлаћену;
„Када прође Топлица Милане,
„Поклони ми копрену од злата,
„Заручи ме за вијерну љубу.
„Њих ја данас по разбоју тражим.“

Ал' беседи Орловићу Павле:
„Сестро драга, Косовко девојко,
„Видиш, душо, она копља бојна
„Понајвиша а и понајгушћа,
„Онде ј' пала крвца од јунака
„Та доброме коњу до стремена,
„До стремена и до узенђије,
„А јунаку до свилена паса,
„Онде су ти сва три погинула.
„Већ ти иди двору бијеломе,
„Не крвави скута и рукава.“

Кад девојка саслушала речи,
Проли сузе низ бијело лице,
Она иде свом бијелу двору
Кукајући из бијела грла:
„Јао јадна, худе ти сам среће!
„Да се, јадна, за зелен бор хватим,
„И он би се зелен осушио.“

XIII
Смрт мајке Југовића

Бога моли Југовића мајка,
Да јој Бог да очи соколове
И бијела крила лабудова,
Да одлети на Косово равно,
И да види девет Југовића
И десетог стар-Југа Богдана.

Што молила Бога, домолила;
Бог јој дао очи соколове
И бијела крила лабудова.

Она лети на Косово равно,
Мртвих нађе девет Југовића
И десетог стар-Југа Богдана,
И више њих девет бојних копља,
На копљима девет соколова,
Око копља девет добрих коња,
А поред њих девет љутих лава.

Тад завришта девет добрих коња,
И залаја девет љутих лава,
А закликта девет соколова.
И ту мајка тврда срца била,
Да од срца сузе не пустила,

Већ узима девет добрих коња,
И узима девет љутих лава,
И узима девет соколова,
Пак се врати двору бијеломе.

Далеко је снахе угледале,
Мало ближе пред њу ишетале.
Закукало девет удовица,
Заплакало девет сиротица,
Завриштало девет добрих коња,
Залајало девет љутих лава,
Закликтало девет соколова.
И ту мајка тврда срца била,
Да од срца сузе не пустила.

Кад је било ноћи у по ноћи,
Ал' завришта Дамјанов зеленко;
Пита мајка Дамјанове љубе:
„Снахо моја, љубо Дамјанова,
„Што нам вришти Дамјанов зеленко?
„Ал' је гладан шенице бјелице,
„Али жедан воде са Звечана?"
Проговара љуба Дамјанова:
„Свекрвице, мајко Дамјанова!
„Нит' је гладан шенице бјелице,
„Нити жедан воде са Звечана,
„Већ је њега Дамјан научио,
„До по ноћи ситну зоб зобати,
„Од по ноћи на друм путовати;
„Пак он жали свога господара,
„Што га није на себи донио!"
И ту мајка тврда срца била,
Да од срца сузе не пустила.

Кад у јутру данак освануо,
Али лете два врана гаврана,
Крвава им крила до рамена,
На кљунове б'јела пјена тргла;
Они носе руку од јунака,
И на руци бурма позлаћена,
Бацају је у криоце мајци.

Узе руку Југовића мајка,
Окретала, превртала с њоме,
Па дозивље љубу Дамјанову:
„Снахо моја, љубо Дамјанова,
„Би л' познала, чија ј' ово рука?"
Проговара љуба Дамјанова:
„Свекрвице, мајко Дамјанова,
„Ово ј' рука нашега Дамјана,
„Јера бурму ја познајем, мајко,
„Бурма са мном на вјенчању била!"

Узе мајка руку Дамјанову,
Окретала, превртала с њоме,
Пак је руци тихо бесједила:
„Моја руко, зелена јабуко,
„Гдје си расла, гдје л' си устргнута?
„А расла си на криоцу моме,
„Устргнута на Косову равном!"
Ал' ту мајка одољет' не могла,
Препуче јој срце од жалости
За својијех девет Југовића
И десетим стар-Југом Богданом:
То изусти, а душу испусти.

XIV

Посвећење кнеза Лазара

Кад Лазару одсекоше главу
На убаву на пољу Косову,
Од Србља се нико не десио,
Већ се деси једно Туре младо,
Јесте Туре, ал' је од робиње,
Родила га Српкиња робиња,
Па беседи турско момче младо:
„Ао Турци, моја браћо драга,
„Ово ј' глава једног господара,
„Грехота је од Бога једнога,
„Да је кљују орли и гаврани,
„Да је газе коњи и јунаци!“
Узе главу светога Лазара,
Зави у скут коласте аздије,
Па је носи до воде кладенца,
Спушта главу у воду кладенац.

Стајала је глава у кладенцу
Лепо време четрдесет лета,
А убаво на Косову тело,
Ни га једу орли ни гаврани,
Ни га газе коњи ни јунаци.

Мили Боже на свем теби хвала!
Подигле се кириџије младе
Од убава Скадра на Бојани,